

ศึกษาบทบาทของศาลปกครองขอนแก่นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาท
เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ

A Study of the Role of Khon Kaen Administrative Court in Legal Proceedings of the
Dispute Case over Water Resource Management

เพชร ฤทธิรัตน์^{**1} และ สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ^{**2}

¹สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40000

²สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40000

E-mail: poohnarit@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในศาลปกครองขอนแก่น ศึกษาบทบาทของศาลปกครองขอนแก่นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ และศึกษาวิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องและอุปสรรคในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในศาลปกครองขอนแก่น ใช้วิธีวิจัยแบบบรรยาย ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ตุลาการศาลปกครองขอนแก่น พนักงานคดีปกครอง และประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่าศาลปกครองขอนแก่นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ กรณีลุ่มน้ำลำพะเนียง จังหวัดหนองบัวลำภู สามารถดำรงความเป็นอิสระ เป็นกลาง ยึดประโยชน์ส่วนรวมและความเป็นธรรมของสังคม ใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนมีการแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐานต่างๆ เพิ่มเติม ซึ่งไม่ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะพยานหลักฐานของคู่กรณี ศาลปกครองขอนแก่นเรียกหลักฐานเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเห็นประกอบการพิจารณาคดี โดยแนวทางแก้ไขปัญหาคือข้อบกพร่องและอุปสรรคในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ควรจัดอบรมให้ความรู้กับตุลาการศาลปกครอง พนักงานคดีปกครองเกี่ยวกับข้อพิพาทการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้สามารถพิจารณาคดีพิพาทได้อย่างยุติธรรม รวดเร็ว รวมทั้งให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับคดีปกครอง ศึกษาแนวทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทในต่างประเทศที่มีลักษณะเดียวกัน

คำสำคัญ: บทบาท ศาลปกครองขอนแก่น ตุลาการศาลปกครอง พนักงานคดีปกครอง คดีปกครอง

Abstract

The research aimed to study the conditions of legal proceedings, problems and obstacles found in the legal proceedings of the dispute over the water resource management; to explore the role of the Khon Kaen administrative court in the legal proceedings and analyze the recommendations and guidelines to deal with the flaws and obstacles in the legal proceedings. The population used in the study was consisted of arbitrators, authorities for the cases, and the public members. The research instrument was a structured interview. The study found that the administrative court in question was neutral and adhered to a common interest of the public and social legitimacy. It based its investigation not only on the witness' evidence, but also on facts and other types of evidences. It also demanded more evidence from other agencies concerned including the personal witness in the case trial. The guidelines to solve the dispute over the water resources could be as follows. The arbitrators and the authorities concerned should be given training on the cases so that they could handle the cases more efficiently and quickly. a similar case in other countries should be studied and applied to relevant cases.

Keywords: Role of Khon Kaen Administrative Court, Arbitrators, Authorities Responsible for the Cases

บทนำ

ศาลปกครอง เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษา “คดีปกครอง” ซึ่งเป็นคดีพิพาทระหว่างหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน และข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง ทั้งนี้ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเพื่อสร้างบรรทัดฐานที่ถูกต้องในการปฏิบัติราชการ เนื่องจากการดำเนินงานของราชการต้องมีการติดต่อกับประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งบางครั้งอาจไปกระทบสิทธิเสรีภาพจนประชาชนรู้สึกว่าคุณไม่ได้ได้รับความ เป็นธรรม ก่อให้เกิดความเดือดร้อนจนเป็นข้อพิพาทหรือโต้แย้งระหว่างประชาชนกับทางราชการขึ้น จึงจำเป็นต้องมีองค์กรที่มีความเป็นกลาง มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในหลักกฎหมายมหาชนมาทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าว ความจำเป็นต้องมีศาลปกครองพิจารณาจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล

ปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

1. เพื่อทำหน้าที่ในการ “ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของฝ่ายบริหาร” อันเป็นไปตามหลักนิติรัฐของประเทศที่ปกครองโดยกฎหมาย โดยฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองไม่สามารถใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ ต้องใช้อำนาจเท่าที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น

2. เพื่อทำหน้าที่พิจารณาตัดสินข้อพิพาททางปกครอง เพื่อ “รักษาดุลยภาพระหว่างประโยชน์สาธารณะและสิทธิเสรีภาพของประชาชน” ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติของการใช้อำนาจรัฐในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวมนั้น ย่อมอาจไปกระทบหรือไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือปัจเจกชนจนเกิดเป็นข้อพิพาททางปกครองขึ้นได้

3. เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินข้อพิพาททางปกครองด้วย “ระบบไต่สวน” ซึ่งเป็นระบบที่ถูกออกแบบมาโดยเฉพาะสำหรับวิธีพิจารณาคดีปกครอง อันเป็นข้อพิพาทที่เกิดจากการใช้อำนาจทางปกครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือจากการละเลยล่าช้าในการปฏิบัติ

หน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดของฝ่ายรัฐเพราะธรรมชาติของคดีปกครอง คู่กรณีอยู่ในสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยคู่กรณีฝ่ายรัฐย่อมเป็นฝ่ายที่เหนือกว่า เนื่องจากเอกสารหลักฐานสำคัญเกือบทั้งหมดจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายรัฐแทบทั้งสิ้น หากใช้วิธีพิจารณาคดีด้วยระบบกล่าวหาที่คู่ความต้องเป็นฝ่ายกล่าวอ้างและหยิบยกพยานหลักฐานมาหักล้างกันเอง จะไม่เป็นธรรมเพราะเป็นการยากที่ประชาชนจะไปแสวงหาพยานหลักฐานต่างๆ มาต่อสู้คดีกับฝ่ายปกครองได้ รวมทั้งเป็นไปได้ยากที่ฝ่ายปกครองซึ่งเป็นผู้ถือครองข้อมูลจะเสนอข้อมูลที่ส่งผลให้ตนเองเป็นฝ่ายแพ้คดี ด้วยเหตุผลดังกล่าว วิธีพิจารณาคดีด้วยระบบไต่สวนของศาลปกครองจึงมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะของคดีปกครอง เนื่องจากศาลจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งจะไม่ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะเท่าที่คู่กรณียื่นเสนอต่อศาลเท่านั้น

4. เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินข้อพิพาททางปกครองด้วย “ระบบตุลาการผู้เชี่ยวชาญ” ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากศาลปกครองใช้วิธีพิจารณาคดีด้วยระบบไต่สวนซึ่งมีความจำเป็นต้องดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีโดยตุลาการผู้เชี่ยวชาญหรือชำนาญการเฉพาะ เพราะตุลาการจะเป็นผู้พิจารณาเอกสารหลักฐานในคดีทั้งหมดและพิเคราะห์ว่าหลักฐานใดมีความสำคัญและจำเป็นต้องการวินิจฉัยคดีที่จะต้องเรียกเอาจากฝ่ายปกครองหรือ ต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ฉะนั้นคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นตุลาการศาลปกครอง นอกจากจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญในงานบริหารราชการแผ่นดินด้วย โดยผู้ที่มีสิทธิเข้ารับการคัดเลือกเป็นตุลาการศาลปกครองจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี และต้องมีคุณสมบัติหรือประสบการณ์ตามที่กฎหมายกำหนด

5. ประเทศไทยจำเป็นต้องมีองค์กรศาลที่มีความเป็นอิสระจากฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และศาลกล่าวคือ ในการทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของศาลปกครองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเป็นเอกเทศ เพราะศาลต้องทำหน้าที่ได้อย่างอิสระและด้วยความเป็นกลาง โดยปราศจากอิทธิพลและการชี้นำโดยองค์กรใดๆ นอกจากนี้เหตุที่ศาลปกครองและศาลยุติธรรมควรทำหน้าที่อย่างเป็นอิสระต่อกันนั้น เนื่องจากแนวคิด

และภูมิหลังในการพัฒนาระบบวิธีพิจารณาคดี ตลอดจนการกำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาหรือตุลาการนั้นมีความแตกต่างกัน โดยระบบกล่าวหาของศาลยุติธรรมเหมาะสำหรับการต่อสู้คดีที่คู่ความอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกันเช่นในคดีแพ่งทั่วไป ส่วนระบบไต่สวนของศาลปกครองเหมาะสำหรับคู่กรณีในคดีปกครองซึ่งจะอยู่ในสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งระบบวิธีพิจารณาคดีของทั้งสองศาลดังกล่าวต่างก็ได้ออกแบบมาเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะคดีตามอำนาจหน้าที่ของตนอย่างชัดเจนแล้ว

6. เพื่อทำหน้าที่ในการวางหลักและสร้างบรรทัดฐานการปฏิบัติราชการที่ดีให้แก่หน่วยงานทางปกครองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อสร้างสังคมธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในประเทศไทยด้วย เพราะทุกๆ คำพิพากษาของศาลปกครองที่ได้ตัดสินออกมาแล้วนั้น นอกจากจะมีผลบังคับแก่คู่กรณีแล้ว เหตุผลและคำวินิจฉัยของศาลยังเป็นการวางหลักและสร้างบรรทัดฐานในการทำงานให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานทางปกครองได้นำไปใช้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน อันส่งผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐเองก็จะมีแนวทางในการทำงานที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะช่วยลดปัญหาข้อพิพาททางปกครองแล้ว ยังทำให้การจัดทำบริการสาธารณะของรัฐเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะเนียง จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นการจัดการระบบชลประทาน เพื่อแก้ไขปัญหาหน้าท่วมในฤดูฝน และ ภัยแล้งในฤดูแล้ง โดยกรมชลประทานได้ดำเนินการขุดลอกลำน้ำ และตั้งเป็นแผนพัฒนาลุ่มแม่น้ำลำพะเนียง ขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ครอบคลุมระยะทางกว่า 150 กิโลเมตรของลำน้ำ ใน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอนาวัง อำเภอนากลาง อำเภอนอนสัง และอำเภอศรีบุญเรือง ชาวบ้านได้รับแจ้งจากกรมชลประทานว่าโครงการดังกล่าวจะช่วยสร้างเสริมรายได้และทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้มากขึ้น แต่ในความเป็นจริงมีชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณแม่น้ำลำพะเนียงได้ใช้ประโยชน์เพียงน้อยนิด ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบได้ดำเนินการฟ้องกรมชลประทาน เพื่อเรียกร้องค่าชดเชยในการสูญเสียที่ดินและรายได้ต่อศาลปกครองขอนแก่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ดำเนินการ รวมถึง ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินกระบวนการ พิจารณาคติพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำใน ศาลปกครองขอนแก่น

2. เพื่อศึกษาบทบาทของศาลปกครองขอนแก่น ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคติพิพาทเกี่ยวกับการ จัดการทรัพยากรน้ำ

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องและอุปสรรคในการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาคติพิพาทเกี่ยวกับการ จัดการทรัพยากรน้ำในศาลปกครองขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัย แบบบรรยาย (Descriptive Analysis) และใช้เครื่องมือ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview or Formal Interview) ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการศึกษา ไว้ 2 วิธี ดังนี้

1. วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research): โดยศึกษาหลักเกณฑ์และรูปแบบของ บทบาทของศาลปกครองในการดำเนินกระบวนการ พิจารณาคติพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ กรณี คดีข้อพิพาทลุ่มน้ำลำพะเนียง จังหวัดหนองบัวลำภู จาก กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศต่างๆ และศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ

2. วิธีการวิจัยสนาม (Field Research) เป็นการ รวบรวมข้อมูลจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ แบบมี โครงสร้างแน่นอน (Standardized or Structured Interview) คือ เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่ ได้สร้างขึ้น

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ปฏิบัติ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคติพิพาท เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ตุลาการศาล ปกครองขอนแก่น จำนวน 2 คน พนักงานคดีปกครอง จำนวน 5 คน และประชาชนที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท (ผู้ฟ้องคดี) จำนวน 5 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาใช้วิธีการ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็น ทางการ (Structured Interview or Formal Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ การสัมภาษณ์มีลักษณะคล้าย กับการใช้แบบสอบถาม โดยเป็นคำถามแบบปลายเปิด คำถามต่างๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ขึ้นใช้ ประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้วเป็นการสัมภาษณ์ที่มี คำถามและข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัวจะสัมภาษณ์ผู้ใด ก็ใช้คำถามแบบเดียวกัน (Standardized Questionnaire) มีลำดับขั้นตอนเรียงเหมือนกัน

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา จะเป็นข้อมูลที่ไม่ใช่ ตัวเลข แต่จะประกอบด้วยการพรรณนาที่มีรายละเอียด และมีการอ้างอิงโดยตรงเกี่ยวกับที่มาของข้อมูลไม่ว่าจะ เป็นข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าหรือข้อมูลทางเอกสาร ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากการตอบประเด็นสัมภาษณ์ (Interview Research) และ ข้อมูล เอกสาร ต่างๆ (Document Research) จะถูกนำมาวิเคราะห์ โดย เชื่อมโยงสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุ และผล ซึ่งการวิเคราะห์จะออกมาในรูปเชิงพรรณนา นำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุปตีความตามหลัก วิชาการ ประกอบการเขียนรายงานเพื่อชี้ให้เห็นถึง สภาพการณ์ดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาคติพิพาทเกี่ยวกับการ จัดการทรัพยากรน้ำ บทบาทของศาลปกครองขอนแก่น ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคติพิพาทเกี่ยวกับการ จัดการทรัพยากรน้ำ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง บทบาทของศาลปกครอง ขอนแก่นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคติพิพาท เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ สามารถสรุปและ อภิปรายผลได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพการณ์ดำเนินการ ปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคติพิพาท เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ สรุปและอภิปรายผลได้ ว่าตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงานคดี ปกครองเข้าใจบทบาทของตนเองในการดำเนิน กระบวนการพิจารณาคติพิพาทว่ามีบทบาทสำคัญในการ แสวงหาข้อเท็จจริง พร้อมทั้งพยานหลักฐานและต้อง

ดำเนินการไปตามขั้นตอนของกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น โดยมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องของหลักฐานเนื่องจากมีประชาชนผู้เสียหายจำนวนมากและประชาชนบางรายไม่สามารถเขียนคำฟ้องเองได้ต้องอาศัยผู้อื่นในการเขียนคำฟ้อง และปัญหาในการแสวงหาข้อเท็จจริงเนื่องจากพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ ประชาชนเห็นว่าศาลปกครองขอนแก่นมีบทบาทสำคัญในการพิพากษาคดีลุ่มน้ำลำพะเนียง โดยเห็นว่ามีความปัญหาในการเดินทางมาที่ศาลปกครองขอนแก่นเนื่องจากต้องเหมารถยนต์ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และศาลปกครองขอนแก่นใช้ระยะเวลาในการพิพากษาคดีนาน ทำให้ตนไม่สะดวกในการติดต่อกับศาลปกครองขอนแก่น

ส่วนที่ 2 บทบาทของศาลปกครองขอนแก่นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ กรณีลุ่มน้ำลำพะเนียง จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปและอภิปรายผลได้ว่า ตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงานคดีปกครอง มีบทบาทตามอุดมคติ คือ การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายพิจารณาความเป็นกลาง ยึดหลักความยุติธรรม ประโยชน์ประชาชนและประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก โดยศึกษากฎหมายและนำหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและกฎหมายเกี่ยวกับการทำละเมิดมาใช้ในการพิจารณาคดี สอดคล้องต่อ Broom และ Selznick (1973: 36) พอสรุปได้ว่า บทบาทตามอุดมคติ เป็นบทบาทที่มีการกำหนดสิทธิหน้าที่ ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรหรือมีตัวบทกฎหมาย ระเบียบที่กำหนดให้ทำตามตำแหน่ง ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่า บทบาทของผู้ที่ใช้อำนาจในการพิจารณาคดีจำเป็นอย่างยิ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติ และต้องยุติธรรมกับทุกฝ่าย บทบาทที่เป็นจริงตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงานคดีปกครอง มีบทบาทที่เป็นจริงโดยตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงานคดีปกครองได้ศึกษาข้อเท็จจริงและกำหนดประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการจัดการน้ำของกรมชลประทานให้ถูกต้องเพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริงถูกต้องตามประเด็นข้อพิพาท และวางแผนการดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายและระเบียบที่กำหนดไว้ ดำเนินการรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงให้ครบถ้วน ขั้นตอนการ

ตรวจคำฟ้องและการพิจารณาความเสียหายให้เป็นธรรมกับประชาชนและคุ้มครองประโยชน์ของรัฐไปพร้อมกัน สอดคล้องต่อ อเนก คันทับ (2555: 10) พอสรุปได้ว่า บทบาทเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ซึ่งอยู่ในขอบเขตของสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมที่ดำรงอยู่ ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่าบทบาทที่เป็นจริงเป็นการทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ คือไม่ได้มอบหมายให้ทำหน้าที่ แต่ทำตามบทบาทที่ควรทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร บทบาทที่ควรปฏิบัติ ตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงานคดีปกครอง มีบทบาทที่ควรปฏิบัติ โดยตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงานคดีปกครองควรใช้ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญรวมทั้งเทคนิคต่างๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำลำพะเนียง เพื่อให้การแสวงหาข้อเท็จจริงถูกต้อง ครบถ้วน และศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท ศึกษาความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา การแสวงหาข้อมูลสภาพแวดล้อมของลุ่มน้ำลำพะเนียงที่เป็นจริง พื้นที่พิพาท เพื่อให้การพิจารณาคดีข้อพิพาทมีความน่าเชื่อถือและเป็นธรรมกับคู่กรณี สอดคล้องต่อ จารุพร เฟิงสกุล (2545: 25) พอสรุปได้ว่า บทบาทอันควรกระทำเป็นบทบาทที่กำหนดไว้ตามกฎหมายแต่องค์กรหรือสังคมมุ่งหวังให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ควรปฏิบัติแม้จะไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ก็ตาม ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่า บทบาทที่ควรปฏิบัติเป็นการกระทำที่ส่งผลให้บทบาทที่เป็นจริงประสบผลสำเร็จมากขึ้น

ส่วนที่ 3 แนวทางแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องและอุปสรรคในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในศาลปกครองขอนแก่น กรณีลุ่มน้ำลำพะเนียง จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปและอภิปรายผลได้ว่าควรมีการอบรมให้ความรู้กับตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงานคดีปกครองเกี่ยวกับข้อพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมอื่นเพื่อให้เกิดความรู้ ความเชี่ยวชาญในคดีปกครอง และควรให้ความรู้กับประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับคดีปกครองเพื่อลดข้อพิพาทคดีปกครองที่จะเกิดขึ้น และควรศึกษาแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีปกครองในต่างประเทศเนื่องจากคดีปกครองในต่างประเทศได้รับการพัฒนามาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจน

เกิดเป็นหลักกฎหมายปกครองที่สำคัญและศาลปกครอง
ขอนแก่นควรใช้ระยะเวลาในการพิพากษาคดีให้เสร็จเร็วขึ้น
เนื่องจากชาวบ้านบางคนต้องเดินทางไปทำงานที่อื่นทำให้ไม่
สะดวกในการติดต่อกับศาลปกครองขอนแก่น

สรุปผลการวิจัย

โดยสรุปกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนมี ความ
คิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าศาลปกครอง
ขอนแก่นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการกระบวนการ
พิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ โดย
ศาลปกครองขอนแก่นมีบทบาทตามอุดมคติ คือ ปฏิบัติ
หน้าที่ตามกรอบของกฎหมาย ดำเนินกระบวนการ
พิจารณาคดีพิพาทตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาล
ปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้
กำหนดไว้และยึดหลักความยุติธรรม คำนึงถึงประโยชน์
ของประชาชนและประโยชน์สาธารณะ บทบาทที่เป็นจริง
ของศาลปกครองขอนแก่นโดยตุลาการศาลปกครอง
ขอนแก่นและพนักงานคดีปกครองได้ศึกษาข้อเท็จจริง
เกี่ยวกับข้อพิพาทว่าผู้ฟ้องคดีที่ได้รับความเสียหายจาก
การจัดการทรัพยากรน้ำของกรมชลประทาน เพื่อพัฒนา
ลุ่มน้ำลำพะเนียงอย่างไร การจัดทำคำฟ้อง การแสวงหา
ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการ ขุดลอกและพัฒนาลำน้ำลำ
พะเนียงที่เป็นสาเหตุแห่งการฟ้องคดี รวมถึงการกำหนด
ประเด็น ข้อพิพาทให้ถูกต้อง เพื่อให้การแสวงหา
ข้อเท็จจริงถูกต้องตามประเด็นข้อพิพาท แล้วปรับบท
กฎหมายกับข้อเท็จจริงที่เป็นข้อยุติแล้ว ประกอบกับต้อง
เตรียมการและวางแผนการพิจารณาคดีในการดำเนิน
กระบวนการพิจารณาคดีพิพาทให้เป็นไปตามขั้นตอนของ
กฎหมายและระเบียบที่กำหนดไว้ การรวบรวม
ข้อเท็จจริงให้ครบถ้วน การหาหลักฐานจากหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง การแสวงหาข้อเท็จจริงจากเอกสารของคู่กรณี
(คำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้าน คำให้การ และคำให้การ
เพิ่มเติม) กรณีคดีพิพาทลุ่มน้ำลำพะเนียงศาลปกครอง
ขอนแก่นอนุญาตให้ผู้ฟ้องคดี (ประชาชน) ดำเนินคดีโดย
ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลทั้งหมด และบทบาทที่
ควรปฏิบัติ ตุลาการศาลปกครองขอนแก่นและพนักงาน
คดีปกครองควรใช้ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ
ประกอบกับใช้เทคนิคต่างๆในการแสวงหาข้อเท็จจริง
เกี่ยวกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งต้องใช้ความรู้และความ

เชี่ยวชาญประกอบกับต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องใน
การแสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อให้การพิจารณาคดีได้ถูกต้อง
รวดเร็วและยุติธรรมกับคู่กรณี และคุ้มครองประโยชน์
ของรัฐไปพร้อมกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทำให้ทราบถึงบทบาทของศาล
ปกครองขอนแก่นในการดำเนินการกระบวนการ
พิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำจึงขอ
แนวทางแก้ไขข้อบกพร่องและอุปสรรคในการ
ดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับการ
จัดการทรัพยากรน้ำในศาลปกครองขอนแก่น ดังนี้

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

1) ควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้
ความเข้าใจให้กับตุลาการศาลปกครอง พนักงานคดีปกครอง
และเกี่ยวกับหลักการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการจัดการ
ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้ทันกับ
สถานการณ์ในปัจจุบันเพื่อให้การดำเนินการพิจารณาคดี
ได้ถูกต้องและรวดเร็ว

2) ควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ
เกี่ยวกับศาลปกครองให้แก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ
เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทของ
ศาลปกครองอย่างต่อเนื่องและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้
เข้าถึงศาลปกครองได้ง่ายขึ้น

3) คดีพิพาทในลักษณะเดียวกันกับคดีพิพาท
ลุ่มน้ำลำพะเนียงมีเป็นจำนวนมากศาลปกครองควรประชุม
ปรึกษาหารือกันก่อนเพื่อให้การแสวงหาข้อเท็จจริง
ประกอบการพิจารณาไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งจะทำได้
ข้อเท็จจริงนำมาวินิจฉัยคดีได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว

4) ควรนำวิธีการไกล่เกลี่ยมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม
ในศาลปกครอง เพื่อการดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดี
พิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำเสร็จไปจากศาล
ปกครองโดยเร็ว และจะเป็นการแก้ไขปัญหาล่าช้าใน
การพิพากษาคดีพิพาทของศาลปกครอง โดยการไกล่
เกลี่ยดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้หลักการพื้นฐานของการกระทำ
ทางปกครองให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย

5) ระยะเวลาในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับ
สิ่งแวดล้อม ไม่ควรยึดติดกับขั้นตอนการดำเนินการกระบวนการ
วิธีพิจารณาเช่นเดียวกับคดีปกครองทั่วไป ควรลดขั้นตอน

เพื่อการพิจารณาคดีได้อย่างรวดเร็ว และสามารถเยียวยาความเดือดร้อนได้อย่างทันท่วงที

6) การกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนไม่ควรกำหนดตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ควรมีการกำหนดค่าเสียหายเป็นการเฉพาะสำหรับคดีสิ่งแวดล้อม

7) ควรใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเชื่อถือได้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูล และหลักฐานประกอบการพิจารณาคดีเพื่อให้การดำเนินการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว และยุติธรรม เช่น เครื่องมือในการหาที่ตั้งของพื้นที่ที่เกิดข้อพิพาท

8) ควรยึดหลักอินทภาษ โดยการเป็นตุลาการที่ดีและข้าราชการที่ดีจะต้องไม่มีอคติ 4 ประการคือ ฉันทาคติ คือ การลำเอียงเพราะรัก การเห็นแก่อำมีสินจ้าง กลุ่มหลงในทรัพย์สินเงินทอง ละโมภ โลมมาก เข้าด้วยฝ่ายโจทก์หรือจำเลย ต้องทำให้ใจให้เป็นกลาง โทสาคติ คือ การลำเอียงเพราะโกรธ พยาบาท มีความอาฆาตเคียดแค้นในใจเพราะเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน โมหาคติ คือ การลำเอียงเพราะหลงในลาภยศสรรเสริญ ให้ยึดมั่นในความสุจริตเที่ยงธรรมตัดสินคดีด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ มีความรอบรู้ในกฎหมาย รู้เท่าทันไม่ตัดสินด้วยความหลง ภัยาคติ คือ การลำเอียงหรือเกิดความแค้นเคืองเพราะในใจบังเกิดความกลัว ไม่ว่าจะกลัวตาย กลัวเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ผู้พิพากษาต้องทำจิตใจให้มั่นคง ไม่หวั่นไหว ไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลใดๆ

(www.museum.coj.go.th/maiao/inp.pdf)

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาบทบาทของศาลปกครองขอนแก่นในการแสวงหาข้อเท็จจริงในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาอิสระฉบับนี้ผู้วิจัยสามารถศึกษาและสัมฤทธิ์ผลได้ เนื่องจากได้รับความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ ที่ได้ให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำรายงานอย่างดียิ่งจนรายงานการศึกษาอิสระฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณตุลาการศาลปกครองขอนแก่น พนักงานคดีปกครองและเจ้าหน้าที่ทุกท่านในสำนักงาน

ศาลปกครองขอนแก่น ประชาชนผู้ให้ข้อมูลที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระคุณบิดามารดา ครู อาจารย์ ที่มีส่วนให้ชีวิตและเมตตาอบรมสั่งสอนให้เกิดปัญญาแก่ผู้ศึกษาค้นคว้าจนประสบผลสำเร็จในชีวิต

เอกสารอ้างอิง

ศาลยุติธรรม. **หลักอินทภาษ หลักแห่งความยุติธรรม.**

(ออนไลน์) 2558. (อ้างเมื่อ 20 มกราคม 2558)

จาก <http://www.museum.coj.go.th/maiao/inp.pdf>

จารุพร เฟิงสกุล. **ความคาดหวังของผู้นำชุมชนต่อ**

บทบาทนักพัฒนาในการสร้างเสริมความ

เข้มแข็งแก่ชุมชนพื้นที่การดำเนินงานตาม

แผนปฏิบัติการสร้างเสริมความเข้มแข็ง ของ

ชุมชนเพื่อเผชิญ ปัญหาวิกฤตภาคใต้.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาศาสตร์มหาบัณฑิต

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

Broom, Leonard & Selznick, Philip. **Sociology.**

New York: Harper and Row Publishers.

1979.